

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ НАВИЧОК
САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ІГОР М. МОНТЕССОРІ»**

Виконала: студентка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти
заочної форми навчання
ДО1-М22 групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта
СВІРШКО Ірина Михайлівна

Керівник: **Гордійчук М. С.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент: **Мартіна О. В.**,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
початкової освіти

Кам'янець-Подільський, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО- МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ.....	6
1.1. Суть поняття «інтелектуальний розвиток» в психолого-педагогічних дослідженнях.....	6
1.2. Сучасні підходи щодо інтелектуального розвитку дошкільників.....	16
1.3. Теоретичний аналіз проблеми реалізації теорії М. Монтессорі дітей дошкільного віку.....	38
РОЗДІЛ II. РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА ЗА МЕТОДИКОЮ М. МОНТЕССОРІ.....	48
2.1. Особливості використання дидактичного матеріалу у системі М.Монтессорі.....	48
2.2. Технологія проведення дидактичних ігор за методикою М.Монтессорі.....	57
2.3. Проведення дослідно-експериментальної діагностики з інтелектуального розвитку за методикою М. Монтессорі.....	62
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми роботи та дослідження визначається концептуальними положеннями Національної доктрини розвитку освіти в Україні, Закону України «Про дошкільну освіту», Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, який спрямований на інтелектуальний розвиток, логічного мислення, розумової активності, кмітливості, креативності дітей дошкільного віку [18], програми розвитку дошкільників, у яких обґрунтовано стратегічні завдання щодо інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку засобами дидактичної гри. Освіта сьогодення зумовлює необхідність виховання дитини, яка зорієнтована на розв'язання складних інтелектуальних проблем. Концепція розвитку дошкільної освіти, орієнтири і вимоги до оновлення її змісту передбачає низку досить серйозних вимог до пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, частиною якого є інтелектуальний розвиток. Як визначають психологи, гра – особливий вид діяльності дитини, в якій закладаються основи праці та навчання. Дитяча гра – це форма діяльності особистості і склалася вона історично. У стародавньому суспільстві-щоб вижити діти повторювали дії дорослих. Гра в ті часи служила для засвоєння і закріплення фізичних і розумових навичок поведінки і пізнання світу. Гра відіграє велике значення в інтелектуальному розвитку дитини. В іграх з іграшками, різними предметами, з картинками, у дитини відбувається накопичення «чуттєвого досвіду».

Розбираючи і складаючи кубики, підбираючи парні картинки, діти вчаться розрізняти і називати розмір, форму, колір та інші ознаки предметів. Захоплюючі дидактичні ігри створюють у дітей інтерес до вирішення розумових завдань: успішний результат розумового зусилля, а подолання труднощів приносить їм задоволення, та робить дидактичну гру важливим засобом інтелектуального розвитку. Саме дидактичні ігри сприяють концентрації уваги та розвитку інтелектуального мислення. Застосування дидактичних ігор підвищує ефективність педагогічного процесу, крім того,

вони сприяють розвитку пам'яті, мислення, впливаючи на інтелектуальний розвиток дитини. На основі познайомлення з дослідженням по зазначеній темі ми можемо сказати що, проблема інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку засобами дидактичної гри дуже складна та різнобічна.

Актуальність використання дидактичних ігор за методикою Монтесорі М. дозволяє вирішувати головну задачу сучасного дошкільного виховання – своєчасний правильний розумовий розвиток. Актуальність дидактичних ігор, вправ, принципів, методів для розвитку інтелектуального розвитку дітей спонукали нас обрати тему кваліфікаційної роботи: «Інтелектуальний розвиток дитини засобами дидактичних ігор за методикою Монтесорі М.».

Мета роботи – теоретично дослідити та обґрунтувати вплив дидактичних ігор за методикою Монтесорі М. на інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку.

Завдання дослідження: – розглянути теоретико-методичні аспекти формування інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку засобами дидактичних ігор; – виявити сутність інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку та уточнити основні азові поняття дослідження; – дослідити технологію проведення дидактичних ігор за методикою Монтесорі М. – перевірити ефективність впровадження технології проведення дидактичних ігор за методикою Монтесорі М.

Об'єкт дослідження – процес інтелектуального розвитку дитини.

Предмет дослідження – технологія проведення дидактичних ігор за методикою Монтесорі М.

Практичне значення полягає у твердженні: дидактичні ігри, використовувані на заняттях, сприятимуть інтелектуальному розвитку дітей дошкільного віку. Методи дослідження - аналіз спеціальної та методичної літератури за темою роботи; синтез та структурування даних, отриманих при теоретичному аналізі; опитування, педагогічний експеримент, спостереження,

тощо. Джерельна база дослідження ґрунтується на роботах видатних діячів, вчених та науковців: методологічною основою виявлення сутності образного мислення є праці Мухіної В.С., Єлесіної Г.Є., Мульдарова В.К., Брунера Н., Калмикової З.І., Обухової Л.Ф., Семенова І.М., Марцинковської Т.Д., Подд'якова Н.М.; теоретичні основи формування інтелектуальних умінь широко представлені в цілій низці психолого-педагогічних досліджень (Виготський Л. С., Гальперін П. Я., Кабанова-Меллер Є. Н., Менчинська Н. А., Паламарчук В. Ф., Рубінштейн С. С. Л., Шамова Т. І., Якіманська І. С. та ін.); дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних психологів: Блонського П. П., Виготського Л. С., Давидова В. В., Крутецького В. А., Піаже Ж., Пономарьова Я. А., Рубінштейна С. Л., Талізїна М. Ф., Фрїдмана Л. М., Хемлі Г. та ін. показують, що без цілеспрямованого розвитку різних форм мислення, що є одним з важливих компонентів процесу пізнавальної діяльності, неможливо досягти ефективних результатів у навчанні дитини, систематизації її навчальних знань, умінь та навичок; - проблемою розвитку мислення дошкільнят займалися багато зарубіжних та вітчизняних учених Піаже Ж., Дьюї Д., Виготський Л.С., Леонтьєв О.М., Гальперін П.Я., Талізїна Н.Ф., Ельконін Д.Б., Давидов В.В., Рубінштейн С.А, Менчинська Н.А., Скаткін М.М., Микільська І.Л., Верінг Ю.І., Маліков Т.С., Шрайнер А.А., Єжкова В.Г., Серєда Д.М. Одержані результати дослідження полягає у тому, що матеріали, які представлені в роботі можуть бути використані студентами, викладачами, педагогами, психологами, соціальними працівниками, як методичні вказівки для підготовки до участі у науковопрактичних конференціях, присвячених темі дослідження. Апробація результатів дослідження Участь у конференціях: XII Всеукраїнська студентська науковопрактична конференція «Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента» (2023 року КПНУ ім.І.Огієнка) Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатку.

ВИСНОВКИ

Сучасна освітня система постулює надзвичайну важливість проблеми пізнавального виховання. Першочерговим постають завдання, в ході яких формується здатність здійснювати активну пізнавальну діяльність. Дошкільне дитинство –важливий етап у дитячому житті кожної дитини. Діти є явищем унікальним та неповторним, унікальним є процес в ході якого вона розвивається. Зростання одних дітей проходить із більшою швидкістю, у зв'язку з чим відбувається випередження в розвитку своїх однолітків, у інших спостерігається відставання в розвитку. Педагоги трактують нормативні поняття швидше в статистичному аспекті, тобто норма характеризується таким чином дитячого розвитку, який характерний для переважної більшості дітей та уособлює певний розвивальний етап. Кожній дитині від природи дано бути розумною та успішною людиною. Завдання дорослих — просто допомогти малюкові розкрити свій потенціал, навчити його самостійно осягати світ. Для цього дуже важливо створити середовище, в якому дитина зможе і захоче проявити свої індивідуальні здібності, розвиватиметься та навчатиметься у власному ритмі. Таку можливість надає педагогіка італійського психолога Марії Монтесорі. Метод Монтесорі заснований на спостереженні за дитиною в природних умовах і прийнятті її такою, якою вона є. Основний принцип монтесорі-педагогіки: спонукати дитину до самовиховання, до самонавчання, до саморозвитку. Девіз методу знайомий багатьом: «Допоможи мені зробити це самому». У групах Монтесорі дитина навчається переважно самостійно за допомогою спеціально розробленого навколишнього середовища – Монтесорі-матеріалів.

У Монтесорі - матеріалах закладено можливість самоконтролю, дитина сама бачить свої помилки, і дорослому не потрібно вказувати на них. Роль вихователя полягає над навчанням, лише у керівництві самостійної діяльності дитини. Ще одна ключова особливість Монтесорі – педагогіки: діти займаються у різновікових групах. В одному Монтесорі -класі поряд працюють 2-річний та

4-річний малюк, вони не заважають, а навпаки, допомагають одне одному. Монтессорі — клас включає безліч зон: — зона реального життя: дитина вчиться самостійно одягатися, пересипати та переливати, мити, чистити, перемішувати, вирізати, розфарбовувати, малювати тощо.

Тут діти вчать концентрувати увагу та розвивають велику та дрібну моторику; - Зона сенсорного розвитку: вивчення навколишнього світу (розрізняти висоту, довжину, вагу, колір та інші властивості предметів).

Тут діти граються з предметами, вивчаючи розмір, форму та колір. Наприклад, малюк по порядку виставляє на стіл циліндри від найбільшого до найменшого. Діти також вчать стежити очима зліва направо, що допомагає освоїтися з читанням; - Зони мовна, географічна, математична, природно-наукова: розумовий розвиток дитини. - Рухові вправи - в основному на лінії. У більшості Монтессорі - класів на килимі або на підлозі намальована стрічкова лінія у вигляді кола (овала), яка використовується для фізичних вправ щодо розвитку рівноваги та координації рухів, а також уваги. Дитина сама обирає зону і конкретний Монтессорі – матеріал, з яким хоче працювати. Він може працювати один або з іншими дітьми, цей вибір теж робить зазвичай сам. Дитина працює у своєму темпі, у методі Монтессорі немає змагання.

Розвиток дитини у розумовому плані та інтелектуальному плані є сукупністю, яка складається кількісних та якісних змін, які містить розумову діяльність дитини, та спричинені віковими особливостями, набуттям досвіду та вихованням. Дошкільний вік характеризується швидким накопиченням знань, формуванням мови, удосконаленням пізнавальних процесів, опануванням дитиною найпростішими способами діяльності розумового характеру. Велике завдання дорослих – забезпечити розумовий розвиток дошкільника, оскільки саме в цьому віці формуються шаблі його подальшої діяльності. На розвиток дитини в розумовому плані впливає соціальне середовище. Спілкування з людьми навколо себе призводить до засвоєння дитиною мови, а паралельно – і сформованої поняттєвої системи. Як результат, уже дошкільний вік

характеризується таким рівнем володіння дитиною мовою, який дозволяє максимально вільне її використання як комунікативного механізму. Розумовий розвиток дошкільника відбувається в процесі діяльності: спочатку в спілкуванні, предметній діяльності, грі, а потім і в навчальній, трудовій, продуктивній (малювання, ліплення, аплікація, конструювання).

Велика роль у розвитку та вихованні дитини належить грі - найважливішому виду діяльності. Гра – найбільш близька дитині діяльність. Вона вимагає активної розумової роботи, створює атмосферу загальної захопленості, розширює межі для прояву творчості. Ігри створюють позитивний емоційний фон, який сприяє більш активному пізнанню, навчанню, підвищенню розумової активності. Під час гри складаються сприятливі умови для розвитку розумової активності дитини, для переходу від наочно-дієвого мислення до образного і до елементів словесно-логічного мислення. Саме в грі розвивається здатність дитини створювати узагальнені типові образи, подумки перетворювати їх.

Ігровий метод є основним в організації занять з дидактичними іграми. Фактично ігровий характер навчання пронизує весь навчальний процес в дошкільному віці. Під час цих ігор у дитини виробляються важливі якості, необхідні для успішного розумового розвитку. Історія педагогіки зберегла сотні імен, але на пальцях однієї руки можна перерахувати реальні школи, що збереглися після смерті авторів. Марія Монтесорі стоїть у цьому почесному ряду. Сталося це не тільки тому, що багато її прозрінь знайшли наукове підтвердження, а й тому, що Марія знайшла ключ до втілення своїх ідей у повсякденній педагогічній практиці. Її система будувалася не один день.

Вона дружила із засновником генетичної психології Жаном Піаже і деякий час він особисто очолював Монтесорі товариство Женеви, переписувалася з дочкою Зигмунда дитячим психологом Анною Фрейд. Навіть у поняття свободи вона вкладає біологічне значення і розуміє під нею, насамперед незалежність. На прикладах із власної педагогічної практики Марія доводить,

що дорослий може робити щось за дитину, а допомагати їй діяти самостійно. Це особлива праця. Адже малюк потрапляє в наш світ і бачить його чужим та непристосованим для його життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика / під заг. ред. д-ра пед. наук, проф. С. О. Нікітчиної. Київ : Слово, 2014. 368 с.
2. Артемова Л. В. Театр і гра: вдома, у дитячому садку, в школі. Київ : Томіріс, 2002. 292 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти України / наук. кер.: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук ; авт. кол.: А. М. Богущ, Г. В. Беленька, Богініч О. Л. та ін. Київ, 2012. 26 с.
4. Беленька Г. В. Зростання дошкільника в праці. Київ : Шк. світ, 2010. 112 с.
5. Богущ А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник. Київ : Слово, 2008. 408 с.
6. Богущ А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2002. 398 с.
7. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 256 с.
8. Васильченко Л. В. Виховання і розвиток дошкільників. Київ : Основа, 2000. 208 с.
9. Вільчковський Е. С. Рухливі ігри в дитячому садку. Київ : Рад. шк., 1989. 280 с.
10. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. 3-тє вид., стер. Суми : Університетська книга, 2011. 428 с.
11. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
12. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 27.11.2023).
13. Калуська Л., Отрощенко М. Інновації в дошкільній освіті : програми, технології, проекти, ідеї, дослід. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 440 с.

14. Калуська Л. Родинне сонцеколо : метод. порадник для роботи з батьками. Тернопіль : Мандрівець, 2006. 140 с.
15. Лохвицька Л.. До здоров'я дітей через освіту дорослих: технологія взаємодії ДНЗ з родинами : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 176 с.
16. Організація режимних процесів у дошкільному навчальному закладі / упоряд. І. Ф.Кірсанова. Харків, 2010. 175 с.
17. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Г. С. Тарасенко. Київ : Слово, 2010. 317 с.
18. Поніманська Т., Козлюк О., Марчук Г. Виховання людяності. Київ : Міленіум, 2008. 138 с.
19. Поніманська Т. І., Дичківська І. М. Дошкільна педагогіка: практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Слово, 2004. 351 с.
20. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-є вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 447 с.
21. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
22. Проблема формування художніх здібностей у дітей – складова інноваційного розвитку вищої освіти / Л. Одерій, О. Титаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2016. - № 4. – с . 137-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_4_21
23. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль, 2013. 284 с.
24. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль, «Мандрівець», 2017. 225 с.
25. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с. URL :<https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/rozvitku-ditini-doshkilnogo-vikuya-u-svitinova-redaktsiyachastina-2.pdf>

26. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтти, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.
27. Приходько Ю. О. Формування позитивних взаємин у дитячому колективі. Київ : Рад. школа, 1991. 126 с.
28. Усова А. П. Роль гри в вихованні дітей. Київ : Слово, 2010. 174 с.
29. Савчук О. Формування навичок самостійності в музично-творчій діяльності. Обрії. 2009. № 2. С.28 - 33.
30. Суржанська В. А. Розвиваємо творчі здібності. Харків : Основа, 2007. 112 с.
31. Сухарева Л. С. Піклуємось разом: робота з батьками дошкільників. Харків : Основа, 2008. 126 с.
33. Сухар В. Л. Робота з родинами вихованців дитячого садка. Харків : Ранок, 2008. 176 с.
34. Степанова В. А. Прояв емоційності дітей дошкільного віку в малюнку. *Психолог у дитячому садку*. 2015. № 5. с. 18-23.
35. Усова А. П. Роль гри в вихованні дітей. Київ, 2010.
36. Фесюк С. Ю. На шляху до морального вибору дитини. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільстві*. Київ : Контекст, 2012. с. 192–194.
37. Хамедюк Н. С. Актуальні проблеми виховання гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності // Наукові записки РДГУ, 2010. Вип. №32. с.23-27.
38. Хоменко М. Інноваційні технології в дитячому садку. Проведення дидактичних ігор засобами Lego. *Психолог довкілля*. 2017. №8. С.13-16.
39. Щербакова К. Й. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників. Київ : Вища школа, 2011. 246 с.
40. Цимбалюк В. І., Жайворонок В. В. Світлиця : Народнознавство. 1 част. Київ : Центр педагогічних інновацій, 2012. 78 с.

41. Чередніченко С. В. Елементи культурологічної складової у програмах виховання і навчання дітей дошкільного віку // Наукові записки. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2012. №5. с. 84-87.
42. Швайко Г. С. Ігри та ігрові вправи для розвитку мови. Харків : 1983
43. Шевчук А. Мистецька освіта дітей: традиції та інновації в оновленому БКДО. Дошкільне виховання. 2021. № 4. с. 20 - 23.
44. Шульга Л. Упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка». 2019. Т. 3. № 23. с. 183 -193.
45. Щербакова Е.И. методика навчання математики в дитячому садочку. Київ, 2009. 150 с.
46. Юркевич В. Проблема розвитку емоційного інтелекту. *Вісник практичної психології*. 2019. № 3. с. 11–29.
47. Якименко С. І. Педагогічна система Монтессорі М.: сутність, особливості. Київ : Академвидав, 2021. 192 с.
48. Яценко А. В. Джерельце творчості. ТРВЗ. Харків : Ранок, 2011. 176 с.
49. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. Київ : Либідь, 2018. 253 с.
50. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / наук. кер. О.Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР- Україна». 2019. 488 с.